

szerint szerkesztettek: *A VLS* [Vajda Lajos Stúdió] és *környéke – előszőr*. Ezt követi *A MAMŰ* [Marosvásárhelyi Műhely, vagy MA születő Művek] és *környéke – előszőr*. Mielőtt azonban a Vajda Lajos Stúdióval és a MAMŰ-vel kapcsolatos szövegeinek ívét bezárná, ezek között kapott helyet a legrövidebb szövegcsoporthoz, a *Szentendre és vonzatai* című – benne interjúkkal, megjegyzésekkel (például a kortárs képzőművészeti gyűjteményekről), cikkekkel. Csak ezután következhetnek *A VLS és környéke – másodsor*; illetve *A MAMŰ és környéke – másodsor* fejezetek. Azt hiszem, a könyv alapvető ívét (s nemcsak azért, mert legnagyobb terjedelmét is) a *VLS* és a *MAMŰ* művészeivel, történetével, törekvéseivel foglalkozó elemzések adják. S a mennyiség – amit pedig ritkán tesz – itt azért „csap át” minőségbe, mert Novotny olyan mennyiségű anyagot hozott létre az utóbbi negyedszázadban, hogy éppen a megszólalók, a megközelítések nagyon nagy száma miatt válik hitelessé.

Ha mindenki nem is (mert olyan nincs), de majdnem mindenki megszólal, akinek véleményére ezen területről kíváncsiak lehetünk. S ha mindenkiről nem is (mert olyan nincs), de majdnem mindenkiről szó van, akik ezen földrajzi-esztétikai területeken valami meghatározó mozzanat részesei voltak.

Novotny Tihamér, úgy hiszem, ezt vállalta. Azok pedig, akikhez el-

jut a mindössze ötszáz példányban megjelent munka, látni fogják, ezt magasan meg is ugrotta.

DUKAY NAGY ÁDÁM

(Vajda Lajos Stúdió Kulturális Egyesület, Szentendre, 2004, 604 oldal, ármegjelölés nélkül)

Képkorbácsolás

Hajas Tibor Vető Jánossal
készített fotómunkái

Az akció szó hallatán ma már a művészettörténészeknek is előbb ugrik be egy leárazott farhát, mint az *akcionizmus*. Korunk templomában, egy bevásárlóközpont frissen hipózott műanyagpadlóján állva, farkasszemet nézve egy döglött csirke hátsójával elmerenghetünk azon: vajon mik is vagyunk? Csak egy romlásnak indult húskupac, melyet a farhát mellé még csak be sem tennének korunk szentjei, az eladók, vagy rejtőzködik ott belül még valami?

A ma áruházában téblábolva nehéz felemelni tekintetünket, s olyat találni, ami egy fokkal is magasabbra merészkedik a csirkefarhátnál, ami mondjuk szellemi, netán szent, vagy legalábbis nem „akciós” lenne. Nem látunk freskókat intő vagy hívó kezekkel, csak nyilakat, amelyek mutatják, merre a kassza, s mire oda-

érünk, már azon sem lepődünk meg, ha ott éppenséggel az „Áldásvásár” felirat vár bennünket, alatta meg a termék 49 forintért kapható borítékokban. Bedobunk belőle párat a kosárba, jó, ha van belőle kéznél, mellé a csoki, a rágó, a koton.

Hajas Tibor szemébe nézni, akárcsak fotón is, félelmetes, hátborzongató érzés, még akkor is, ha tudjuk, hogy már rég halott. Valami ébredésszerű, fájdalmas inger rohan át villanyként az idegrendszeren, amely azonnal kimutatja gonosz fizikusként, hogy igenis, van bennünk lélek. S ahogy lapozunk az albumban, amely akcióit, performanszeit, rítusait kíséri nyomon, elborzadunk, hogy mi minden is van ott lenn, a lélek mélyén, amiből Hajas szemébe nézve talán valami icike-picikét megsejthetünk.

Vető János fotói, melyeket Hajas Tibor élete utolsó két évének akcióiról készített, drámai képsorozatok. Drámaiak, mert mindvégig, míg önkínzó, önpusztító, önmegváltó tetteit sorjázta, hihetetlen tudatosság, önfegyelem és kíméletlen rendszeresség párosult a fokozatos önfelszámolás örületével. S ahogy a képsorozatok készültkor Vető kezdetben könnyebb szívvel állhatott a kamera mögül figyelve, ahogy Hajas meztelen teste a mögötte tátongó feketeségre kent, maszatolt fehér vonások előtt még angyali mivoltában mutatkozik; talán még nem sejtette, hogy a későbbiekben bekövet-

kező *Kényszerleszállás* mi mindent fog magával hozni. Hogy a kezdeti felszállás után Hajas lépésről lépésre leszámol testével, kiköti-átköti-felköti magát, csizmában és sisakban meztelenül fekvé lesz a kiszolgáltatottság katonája, hogy később testét, arcát, szemét szúrva át, arcát, személyét fedve el kerüljön egyre közelebb belső magához, s kínozza, csonkítsa magát mindaddig, míg végül csak maga a lélek marad belőle.

Ha hívó lennék, azt mondanám, hogy Hajas értünk halt meg, bűneinkért. Ha pszichiáter, akkor azt, hogy nyilván súlyos beteg volt. Ha művészettörténész, akkor azt, hogy ő ment el a legtávolabb a testi önmegsemmisítés árán elért szellemi önmegismerés útján. Ha meg csak egyszerűen cinikus, akkor azt, hogy Hajas túldramatizálta az egyébként oly banális emberi valót.

Ám ez utóbbit lehetett volna a legkevésbé mondani abban a korban, amelyben ő élt. Mert ami ma van, mondjuk a szabadság, hogy ilyeneken merenghetünk, hogy róla írhatunk, még akkor nagyon távoli volt, s errefelé orosz tankok, míg Bécsben nyüzsgő kávéházak díszítették az amúgy hasonló tájat. Bécsben Rudolf Schwarzkogler performansz keretében akart pénisz levágásával nyilvános öngyilkosságot elkövetni, hogy így áldozza fel magát a művészet oltárán, a megkezdett tettet mégsem fejezte be. Nem bírta lelki erővel, abbahagyta, s ké-

sőbb, a túlélés felelősségével nem tudván szembenézni ugrott ki az ablakon.

Hajas azonban nem torpant meg. Tetteiben lépésről lépésre követhető nyomon a kegyetlen és elképesztő meggyőződés, a hihetetlenül sodró lelki erő, amely a testtel való leszámolás által éri el a teljes kibontakozást, az önpusztítás által váltja ki a tiltakozást, a felelősségre vonást, a büntetést.

Pusztá lélekké akart válni. Azzá is lett. Nem csirkefarháltá.

DRMÁRIÁS BÉLA

(MTA Művészettörténeti Kutatóintézet,
Budapest, 2004, 232 oldal, 6000 Ft)

JOHN BAXTER:

Steven Spielberg
*A filmvászon legnagyobb
varázslója*

Az aluljárókban a következő fölirat-
tal reklámozták ezt a könyvet:
„Gyűlölt manipulátor vagy elbűvöl-
dő zseni?”. Mármint Spielberg.
Nos, ha muszáj választani, akkor
azt mondom, ez a fickó sokkal in-
kább az utóbbi. John Baxternek
azonban nem az volt a célja *Steven
Spielberg* című monográfiájában,
hogy az életrajzon keresztül végül
erre lyukadjon ki. Annyi történet
csupán, hogy egy profi újságíró

éveken át rögzített, feldolgozott,
leírt és megszerkesztett egy remek
könyvet. Követve egyrészt a vizsgált
pálya kronológiáját, szolgálva
másrészt szellemi életrajzzal, illetve
harmadrészt (s ez már a szakma
csínja-bínja) számos lélektani érín-
téssel, utalással is. A „gyűlölt mani-
pulátor” szövegénél talán unalma-
sabb, mégis azt mondom, hogy
amennyiben valakit komolyan ér-
dekelnek ennek az ohioi születésű
művésznek a gondolatai, félelmei,
vágyai, kreativitása, az ezen olda-
lakra sokat megtudhat azokról.
(Bryan Forbes írta a Daily Teleg-
raphban, s most itt áll a hátsó borít-
tón: „[Baxter] Alanyának szinte a
bőre alá is behatolt.” Így van.)
A munkát már szakmaisága miatt is
érdemes a polcra szuszakolni. Tán
még akkor is, ha valakit egyáltalán
nem érdekel Spielberg élete, mun-
kássága; bár ez utóbbi – főleg ha
már birtokunkban a mű – aligha
fordulhat elő. Az eddigi életművet
tudniillik olyan átfogóan tanulmá-
nyozza ez a munka, s olyan megke-
rülhetetlen filmek háttérébe enged
bekukucsálni (*Párbaj, Harmadik
típusú találkozások, E. T. – A föld-
dönkvüli, Ryan közlegény megmenté-
se, Schindler listája*), melyekbe bi-
zonnyal sokan vágyunk belesni ki-
csit.

Baxter tizenkilenc fejezetben,
klasszikus időrendi építkezéssel te-
kinti át „a poszt-Coppola nemzedék
vezérének” (Tom Allen) hollywoodi